

Schittering

Mara Schepers en Miriam Bunnik

Vertalersgeluktournee 2017

Vertalersmoed en vertalersgeluk

Hoeveel moed is er nodig om jezelf te zijn? Dat is het centrale thema van Mazzantini's *Schittering*. Twee mannen die van elkaar houden in een land waar homoseksualiteit nog taboe is. Ook voor de twee mannen zelf. We zien Guido, die in een soort 'stream of consciousness' vecht met zijn identiteit en zijn homoseksuele gevoelens voor Costantino. Tussen de twee ontluikt al op jonge leeftijd een intense liefde, maar door verschillende, zowel persoonlijke als maatschappelijke, factoren kunnen ze zich er nooit helemaal aan overgeven. Ze leven hun levens grotendeels gescheiden, Costantino in Rome, Guido in Londen. Hoewel beide mannen een gezin hebben, kunnen ze elkaar nooit helemaal loslaten.

De belangrijkste thema's van de roman zijn liefde, leven, ziekte en dood, en het worstelen met je identiteit. Het is een liefdesverhaal dat op geen enkel ander liefdesverhaal lijkt, omdat elke liefde anders is. Dit boek gaat over een identiteitscrisis, over schaamte en schoonheid, over op zoek gaan naar jezelf en anders durven zijn, want echte schoonheid (*splendore*) is het feit dat we allemaal anders zijn.

Hoeveel moed is er nodig om als vrouw zo'n aangrijpende thematiek te behandelen?

Mazzantini staat graag voor hete vuren. Zo sneed ze in *Ter wereld gekomen* al onderwerpen als onvruchtbaarheid en kindervens aan, tegen de achtergrond van de oorlog in Joegoslavië. Of de problematiek rond Libië en de bootvluchtelingen in *Morgenzee*.

Het verhaal van *Schittering* is niet alleen aangrijpend, Mazzantini vertelt het zelfs vanuit het perspectief van een man. En niet zomaar een man, een homoseksuele man. Haar hoofdpersonen zijn altijd gekwelde geesten en ze legt complexe innerlijke worstelingen bloot. Bij Guido zien we dat al van heel jongs af aan. Voorbeeld:

“Mijn hele kindertijd lang had ik me eenzaam gevoeld. 's Ochtends vroeg was ze al perfect aangekleed en opgemaakt, ze gaf de huishoudster instructies en rende naar buiten alsof het huis om haar heen in brand stond. Urenlang, zeeën van onbeweeglijke tijd, maakte ik me een voorstelling van haar leven ver bij mij vandaan. Wanneer ik naar buiten ging, staarde ik naar de wereld als naar een moeras, in de hoop haar tegen te komen. In de speeltuin, spelend in het houten huisje, was ik altijd naar haar op zoek. Om te zien hoe ze wegliep uit dat anonieme groepje andere moeders, met haar trotse figuur, haar wilde schoonheid. Voor geen goud zou ik Georgette inruilen voor zo'n verhitte, opvliegende, liefhebbende vrouw. Ondanks al mijn ellende wist ik dat ik een bevoorrecht persoon was. Ik nam haar niets kwalijk. Ze was een idool, en idolen knielen niet om het snot van hun eigen kinderen weg te vegen.”

Mazzantini verplaatst zich dus in een kind, een getroebleerd kind bovendien. Ze weet zich in te leven in een belevingswereld die niet de hare is; sterker nog: als je moeder bent, en dat is Mazzantini, en wij ook allebei, is de manier waarop Guido naar zijn moeder kijkt waarschijnlijk niet het ideaalbeeld dat je van een moeder-zoonrelatie hebt. De passage gaat als volgt verder:

“Ik vond het normaal dat ze niet het verlangen voelde om bij mij te zijn en haar tijd te verspillen aan steeds dezelfde onbelangrijke bezigheden. Ik stelde me voor hoe ze heel andere wonderen verrichtte, boordevol toewijding, net als mijn vader. Ik leefde aan de voet van een altaar, van een schijnbeeld dat brandde van beloften. Ik bekeek mezelf gelukzalig in de spiegel om een druppel van haar schittering terug te zien.”

Dat klinkt als poëzie. Woorden gecombineerd tot een gedicht in prozavorm. Dat is Mazzantini. Het Italiaans leent zich uitstekend voor deze stijl. Dat zit hem natuurlijk in het feit dat Italiaans een Romaanse taal is waarbij de woorden bijna allemaal op een klinker eindigen. Daardoor zingt en zwiert

het, waar het Nederlands toch wat houderig is. Hoeveel moed heeft een vertaler nodig om zo'n bloemige tekst te vertalen? Behoorlijk wat. Maar wij waren gesterkt door het feit dat we al drie boeken van Mazzantini hadden vertaald. We waren voorbereid. Neem een zin als: "Hij kan me overal mee naartoe nemen, ik ben zijn lauwwarme verenkleed van de liefde." Zoiets moet je wel durven schrijven. Mazzantini durft dat. Maar durven wij dat ook? Werkt zo'n zin ook in het Nederlands? Misschien niet op zichzelf staand, maar wel in het grote geheel.

****

Mazzantini werkt pas in het grote geheel. Bloemrijke lange zinnen worden afgewisseld met wat op het eerste gezicht losse woorden lijken.

Voorbeeld: "Zijn overhemd hangt open en ik zink weg in de ademhaling van zijn borst, even blijf ik daar met mijn oor tegenaan liggen. Ik denk dat ik met hem kan praten, dat ik hem een heleboel kan vragen. Maar die borst legt al mijn kwesties het zwijgen op, alsof ik alle antwoorden al heb gekregen. Er is echt niets wat ik wil weten, wat ik niet al weet. Hij steekt een sigaret op, ik ruik de tabak in zijn adem. Ik zie de gloeipunt die gejaagd oplicht als hij inademt. Zijn vochtige mond, de houtskool van zijn kaken."

Dit klinkt als een verhaal, maar als je als vertaler boven op de tekst zit, dan valt zo'n dingetje als 'de houtskool van zijn kaken' natuurlijk wel op. Als woordgroep is dit natuurlijk geen alledaagse constructie. We zoeken 'il carbone delle mascelle' op Google op. Dan komen er twee resultaten, allebei het boek van Mazzantini. Dit soort woordcombinaties hebben wij omgedoopt tot 'Mazzantinismi'. Maar wat doe je daar dan mee? Heb je de moed om een Mazzantinisme een Mazzantinisme te laten? Het grote gevaar dat je hier als vertaler loopt, is dat je eigen interpretatie de overhand krijgt. Natuurlijk, vertalen is interpreteren. Zet tien vertalers op een tekst en je krijgt tien verschillende vertalingen. Maar bij Mazzantini wil je de lezer niet te veel voorkauwen. De Italianen die wij om hulp vroegen wisten immers ook niet altijd wat ze precies bedoelde.

Voorbeeld: "Toen kwam de puberteit, toen kwam dat syndroom. Voor mij betekende het dat ik een muis bleef in een Jurassische wereld. De vrouwtjes schoten als eerste de hoogte in. In de onderbouw leken ze wel een heleboel juffen in een schoolklas. Ze gingen over hun eigen dingen praten, en hun ogen werden als meren en monsters, schitterende groeven die de hel verborgen."

Tja, 'hun ogen werden als meren en monsters', wat betekent dat? Wanneer je met z'n tweeën vertaalt, kun je daar samen urenlang over filosoferen. Vertalen is voor ons dus helemaal geen eenzaam beroep. Maar dat terzijde. De vraag is niet zozeer wat het betekent, maar wat voor gevoel het oproept. Meisjes in de puberteit kunnen echte monsters zijn. Meren zijn diep en ondoordringbaar, je kunt de bodem niet zien. Ogen zijn de spiegel van de ziel. Maar Mazzantini zal dat nooit zo expliciet beschrijven. Dus doen wij dat ook niet.

De kunst is dat je een beeld scheidt dat niet té vervreemdend is, maar aan de andere kant wel ruimte laat voor de creativiteit en fantasie van de lezer. Want dat is wat Mazzantini ook doet. Vaak is een letterlijke vertaling daarvoor genoeg, maar dan loop je wel het risico dat er iets vreemds staat, en dat moet je durven. 'De hemel neukt schrijlings met de wolken', bijvoorbeeld.

Vertalen is een fantastisch leuk en creatief proces. En twee hebben meer moed dan een. Samen een boek vertalen, geeft zoveel meer inzichten. Met iemand kunnen sparren, kunnen overleggen. Maar soms kom je er ook samen niet uit. Zo hadden we een keer een stuk dat je op twee manieren kon lezen. En dat deden we dus ook.

"'Het komt goed,' wilde ik hem zeggen, 'je zult zien dat het voor ons allebei goedkomt. We zullen opgroeien en op een dag zullen we volwassen zijn en zelfverzekerder. We zullen op onze soort mensen lijken, jij op de jouwe en ik op de mijne en we zullen minder lijden. Want het is alleen de jeugd die de zee omwoelt, en daarna zullen we ons allebei terugtrekken op onze eigen plek. We zullen vriendelijk uit elkaar gaan en op een dag zullen we elkaar weer ontmoeten met een flinke klap op de schouder, als twee verre neven. Hoe gaat het met je? Het gaat goed met me. Zie je, ik ben niet uit het raam gesprongen.'"

“Het is alleen de jeugd die de zee omwoelt.” Woelt de jeugd de zee om? Of woelt de zee de jeugd om? In het Italiaans kan het allebei. Grammaticaal, maar ook qua betekenis. In het Nederlands kan het ook allebei. Grammaticaal, maar ook qua betekenis. Als je als vertaler datzelfde effect kunt bereiken in de andere taal, word je daar gelukkig van. De Nederlandse lezer moet immers eenzelfde leeservaring hebben als de Italiaanse.

Vertalersmoed en vertalersgeluk dus. De moed om beslissingen te nemen, te spelen met taal, en gelukkig worden als dat goed uitpakt. Toen we de prachtige recensies lazen, drong eigenlijk pas tot ons door wat we hadden gedaan. Mensen genieten van dit boek en wij hebben dat mogelijk gemaakt. Het boek is ook een beetje van ons. Dat is ultiem vertalersgeluk.